УДК 591.616:599.723(477.8)

ПАРАЗИТИ КОНЕЙ ГУЦУЛЬСЬКОЇ ПОРОДИ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Рецензент: док-р вет. наук, професор Завірюха В.І.

Т.А. Кузьміна
Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НААН України
А.В. Винярська, В.В. Стибель
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького
М.М. Головач
НВА «Племконецентр»

У статті наведено результати копрологічного дослідження 126 коней гуцульської породи різного віку з п'яти племінних конегосподарств Західної України. Копрологічні дослідження проводили методом МакМастера з чутливістю 25 яєць гельмінтів в 1 г фекалій. У досліджених коней гуцульської породи виявлено кишкові стронгіліди, параскариди, оксіури, габронеми, цестоди (Anoplocephala spp.), паразитичні найпростіші (Eimeria leuckarti) та личинки шлункових оводів роду Gasterophylus. Стронгілідами інвазовано 86,5 % досліджених коней, параскаридами – 38,1 % коней переважно молодого віку. У гуцульських коней виявлено 16 видів стронгілід із 6-ти родів. Загальна паразитологічна ситуація з основних видів паразитів у коней гуцульської породи є задовільною.

Ключові слова: **коні, гуцульська порода, паразити, стронгіліди, параскариди, паразитологічна ситуація, Україна.**

Коні гуцульської породи відносяться до древніх аборигенних гірських порід універсального призначення, які характеризуються особливою витривалістю в роботі, довговічністю, резистентністю до різних захворювань, невибагливістю до годівлі та умов утримання, з високо розвиненим інстинктом самозбереження [1]. На даний час завдяки таким властивостям, як спокійний характер та невисокий зріст вони успішно використовуються як коні для рекреації, гірського туризму і гіпотерапії, не перестають використовуватися під сідлом та в упряжці [2].

На початку 90-х років розведення гуцульських коней в Україні набуло критичного стану. За останні роки проведена значна робота зі збереження та вдосконалення генофонду породи – кількість племінних господарств зростає, реалізуються науково-технічні програми, спрямовані на збереження й відтворення існуючого поголів'я [3]. Поголів'я племінних коней гуцульської породи протягом 2000-2009 рр. збільшилося на 159 голів, або в 14,3 раза, кількість племрепродукторів з розведення коней гуцульської породи в Україні

станом на 01.01.2010 року становить шість господарств із поголів'ям 281 голова, у тому числі 12 жеребців-плідників, 94 конематки та 112 голови молодняку [4].

Локальні, аборигенні породи мають низку загальних характеристик, які вигідно відрізняють їх від поширених порід, що мають попит серед комерційних структур та на міжнародних ринках [5]. Зважаючи на це, комплексні дослідження коней, умов їх утримання, дослідження та моніторинг вивчення паразитологічної ситуації в племінних господарствах західної України є особливо актуальним.

Найбільш розповсюдженими паразитами свійських коней в Україні є нематоди, зокрема кишкові стронгіліди (родина Strongylida), параскариси – *Parascaris equorum*, оксіури – *Oxyuris equi* та стронгілоїдеси – *Strongyliodes westeri*. Біонематоди, такі як габронеми (*Habronema megastoma, H. microstoma, H. muscae*), сетарії (*Setaria equina*), парафілярії (*Parafilaria multipapilosa*), реєструються в Україні значно рідше [6].

Метою нашої роботи було дослідження розповсюдженості основних видів кишкових паразитів коней гуцульської породи в племінних господарствах західної України та оцінка стану паразитологічної ситуації стосовно основних гельмінтозів гуцульських коней.

Матеріали та методи досліджень. Дослідження проводили в березні–квітні 2010 року в п'яти кінних господарствах Закарпатської та Івано-Франківської областей України. Всього було досліджено 126 коней гуцульської породи різного віку (від 4 місяців до 20 років): 66 коней з НВА «Племконецентр», 18 коней із ФГ «Золота підкова», 23 коня з ФГ «Полонинське господарство», 7 – із ТзОВ «Варто» та 12 – із ФГ «Заріччя» (табл. 1). Усі коні перебували на стаєнному, стаєнно-пасовищному та стаєнно-вигульному утриманні та не були оброблені ніякими антигельмінтними препаратами протягом не менше 3 місяців до початку нашого дослідження.

1. Кількість обстежених коней з конегосподарств західних областей України

№	Кінне господарство	Область	Кількість обстежених коней	Порода
1.	НВА «Племконецентр»	Закарпатська	66	гуцульська
2.	ФГ «Золота підкова»	Закарпатська	18	гуцульська
3.	ФГ «Полонинське господарство»	Закарпатська	23	гуцульська
4.	ТзОВ «Варто»	Івано-Франківська	7	гуцульська
5.	ФГ «Заріччя»	Івано-Франківська	12	гуцульська

Дослідження зараженості коней кишковими паразитами проводили за копрологічним методом Мак Мастера [7] з чутливістю 25 яєць гельмінтів в 1 грамі фекалій (EPG) із застосуванням набору для копрологічних досліджень коней фірми Paracount™.

Дослідження видового складу кишкових нематод родини стронгілід (Strongylidae) проводили прижиттєвим методом діагностичної дегельмінтизації [8] на трьох конях, що були придбані ФГ «Золота підкова» та перевезені до приватної стайні в м. Києві. Було зібрано та визначено до виду за морфологічними критеріями [9] 2 825 екземплярів гельмінтів.

Опрацювання отриманих результатів проводили з використанням програми Microsoft™ Excel.

Результати досліджень. За результатами копроскопічних обстежень встановлено 100% інвазивність коней різними видами кишкових паразитів (табл.2).

2. Ураженість коней з західних областей України кишковими нематодами (за даними копрологічних досліджень)

Кінне господарство	Strongylida		*P. equorum*		Інші паразити, (EI, %)
	EI,%	EPG	EI,%	EPG	
НВА «Племконецентр»	81,2	159,4 (25 – 725)	40,9	284,2 (25– 4000)	*Anoplocephala sp.* (9,1%); *Eimeria leuckarti* (13,6%); *Gasterophilus sp.*; Oxyuris equi*
ФГ «Золота підкова»	100	420,8 (75 – 1125)	44,4	28,1 (25 – 50)	*Habronema sp.* (5,6%); *Eimeria leuckarti* (22,2%); *Oxyuris equi*
ФГ «Полонинське господарство»	100	571,7 (150– 1275)	39,1	83,3 (25 – 400)	*Habronema sp.* (8,7%); *Eimeria leuckarti* (17,4%); *Oxyuris equi*
ТзОВ «Варто»	42,9	66,7 (50 – 75)	14,3	25	___
ФГ «Заріччя»	100	252,1 (75 – 750)	25	58,3 (25 – 75)	*Oxyuris equi*

*Примітка. * - личинкові стадії гастрофілід були виявлені при зборі фекальних проб для діагностичної дегельмінтизації.*

Екстенсивність інвазії (Е І) та рівень інвазивності коней (EPG) у кожному господарстві визначали переважно для стронгілід та параскарисів.

Встановлено, що найбільш розповсюдженими паразитичними нематодами свійських коней у західному регіоні України є кишкові стронгіліди (підродина Strongylidae). Яйця стронгілід були знайдені у 109 коней (86,5 % від загальної кількості досліджених коней).

Рівень ураженості досліджених коней стронгілідами був переважно низьким (до 200 яєць в 1 грамі фекалій) – у 62 коней (49,2 % від загальної кількості обстежених коней). Середній «до клінічний» рівень ураженості коней (від 200 до 500 яєць стронгілід в 1 г фекалій) зареєстровано у 28 коней (22,2 % від загальної кількості). Високий рівень інвазії (більше 500 яєць в 1 г фекалій) зареєстровано у 20 коней (15,9 % від загальної кількості). Рівень ураженості коней стронгілідами був нерівномірний в різних господарствах (рис. 1).

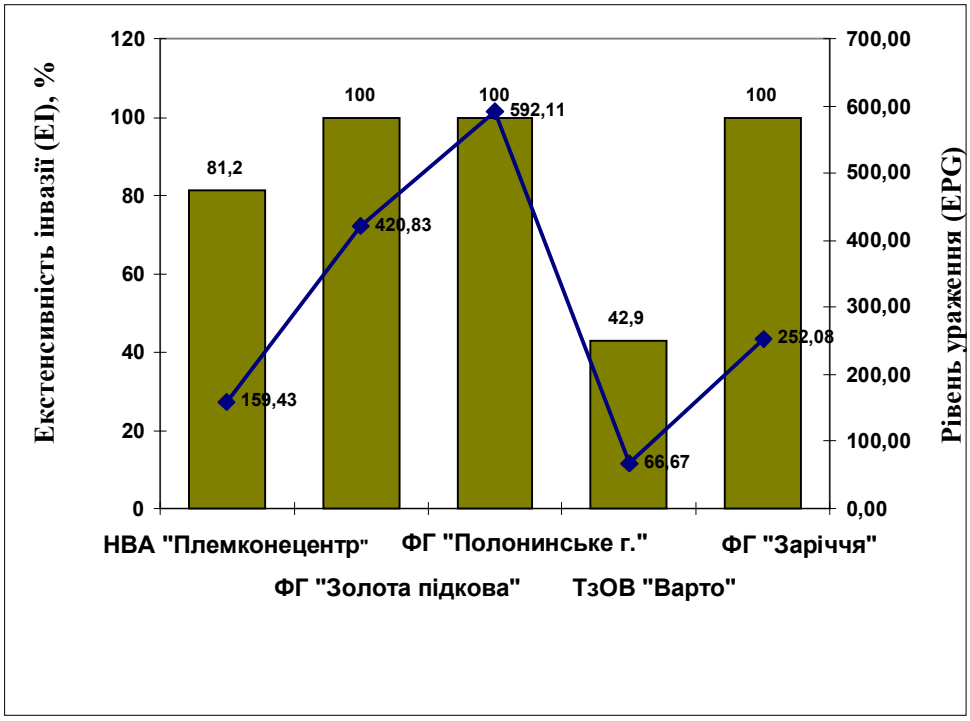

Рис. 1. Ураженість стронгілідами коней у досліджених господарствах.

Так, найнижчий рівень ураженості коней був відмічений у кінноспортивному клубі ТзОВ «Варто» з стаєнним типом утримання коней. Найвищий рівень ураженості коней був зареєстрований на конеферміФГ «Великополонинське» з стаєнно-пасовищним типом утримання коней.

Результати нашого дослідження підтверджують залежність рівня ураженості коней стронгілідами від умов їх утримання в господарствах. Як вже було встановлено раніше [10], коні з господарств зі стійловим утриманням мають менший рівень ураженості стронгілідами, ніж з господарств зі стійлово-пасовищним утриманням.

При дослідженні видового складу угруповання кишкових стронгілід у гуцульських коней виявлено 16 видів стронгілід з 6-ти родів: 15 видів з підродини циатостомін (Cyathostomonae, або малі стронгіліди) та 1 вид із підродини стронгілін (Strongylinae, або великі стронгіліди) (рис. 2). У середньому, в одного коня паразитувало 10,6±4,4 виду стронгілід.

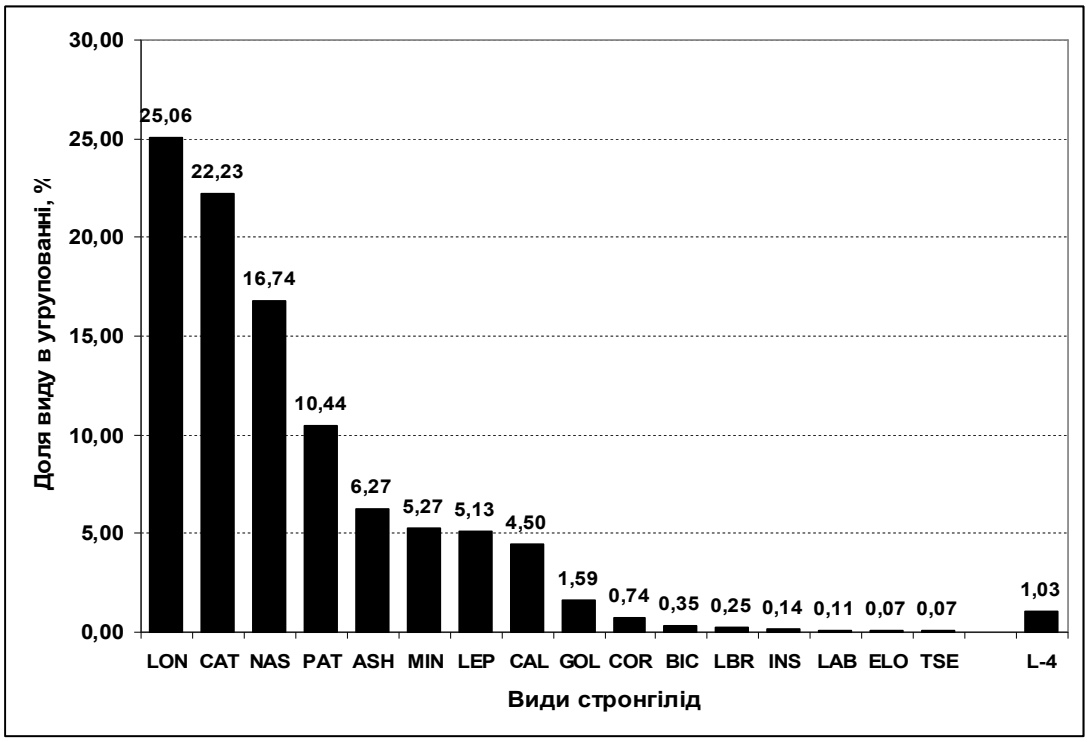

Рис. 2. Видовий склад угруповання стронгілід кишечнику коней гуцульської породи:

LON – *Cylicostephanus longibursatus,* CAT – *Cyathostomum catinatum,* NAS – *Cylicocyclus nassatus,* PAT – *Cyathostomum pateratum,* ASH – *Cylicocyclus ashworthi,* MIN – *Cylicostephanus minutus,* LEP – *Cylicocyclus leptostomus,* CAL – *Cylicostephanus calicatus,* GOL – *Cylicostephanus goldi,* COR – *Coronocyclus coronatus,* BIC – *Cylicodontophorus bicoronatus,* LBR – *Coronocyclus labratus*, INS – *Cylicocyclus insigne,* LAB – *Coronocyclus labiatus,* ELO – *Cylicocyclus elongatus,* TSE – *Triodontophorus serratus*, L-4 – паразитичні личинки 4-ї стадії.

Параскариси (*Parascaris equorum*) були зареєстровані у 48 коней (38,1 % від кількості досліджених коней). Яйця параскарисів реєстрували переважно у коней молодого віку (до 2 років). У коней старших за 4-5 років яйця параскарид виявлені в незначній кількості виключно в конематок з лошатами.

Рівень ураженості коней параскарисами був переважно низьким (менше 200 яєць в 1 фекалій); він зареєстрований у 37 коней (29,4 % від загальної кількості коней). Середній та високий рівень ураженості зареєстровано у п’яти (3,9 %) та семи (5,6 %) коней відповідно.

Як і у випадку з стронгілідами, рівень ураженості коней параскарисами був нерівномірний в різних господарствах (рис. 3).

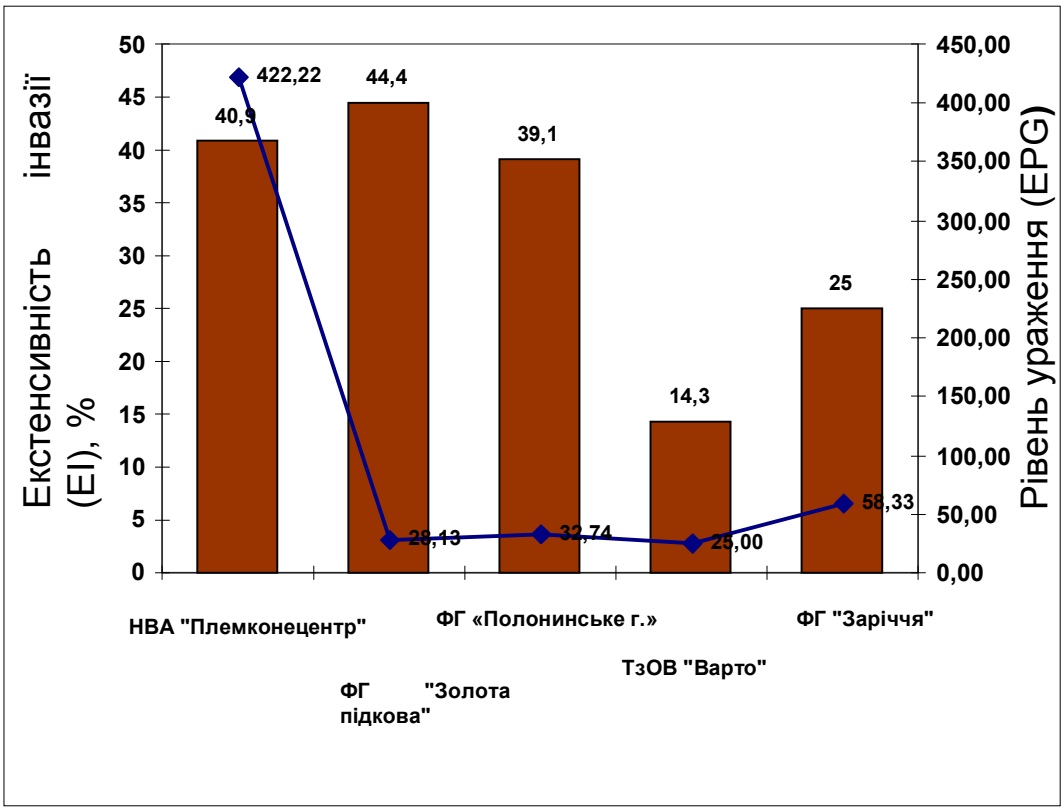

Рис. 3. Ураженість параскарисами коней у досліджених господарствах.

Так, найнижчий рівень був відмічений у кінно-спортивному клубі ТзОВ «Варто» зі стаєнним типом утримання коней. Найвищий рівень ураженості коней був зареєстрований на НВА «Племконецентр» зі стаєнно-пасовищним типом утримання коней, де також була досліджена значна кількість молодих коней (віком до 2 років) та лошат до 1 року.

Оксіуріси (*Oxyuris equi*) були зареєстровані у 30-ти коней (23,8 % від загальної кількості коней). Однак, не зважаючи на високу точність методу Мак Мастера з визначення рівня ураженості коней кишковими нематодами, достовірно встановити зараженість коней оксіурісами цим методом неможливо. Зважаючи на те, що оксіуріси відкладають яйця не в просвіт кишечнику, а на перианальні складки [11], традиційні методи копрологічного обстеження не дають змогу достовірно визначити рівень ураженості коней цими паразитами.

Яйця стронгілоїдесів (*Strongyloides westeri*) були виявлені у трьох молодих коней (2,4 % від загальної кількості коней). Рівень ураженості коней стронгілоїдесами був низький – не більше 50 яєць в 1 г фекалій. Зважаючи на те, що стронгілоїдеси є патогенними переважно для лошат першого року життя, паразитологічна ситуація стосовно цих паразитів у досліджених господарствах є нормальною.

Нами були також виявлені яйця біонематод – габронем (рід *Habronema*) у двох коней (1,6 % від загальної кількості коней). Зазвичай, яйця габронем дуже важко виявити при копрологічних дослідженнях [12], тому ми вважаємо, що

отримані данні є дещо заниженими і не відображають реальний стан паразитологічної ситуації з габронематозу.

Яйця цестод з роду *Anaplocephala* було виявлено в пробах від шести коней з НВА «Племконецентр». У цьому господарстві коні перебувають на стаєнно–пасовищному утриманні, що сприяє їх інвазуванню цестодами за перебування на пасовищах, населених орибатидними кліщами.

З паразитичних найпростіших у фекаліях коней із досліджених господарств нами були виявлені цисти еймерій (*Eimeria leuckarti*), що паразитують у тонкому кишечнику коней, викликаючи ураження слизової та важку діарею. Цисти еймерій були виявлені в фекаліях у 26 коней (20,6 %); зараженими виявлялися переважно молоді коні. Екстенсивність інвазії коней у господарствах становила від 13,6 % до 27,3 % при невисокій інтенсивності інвазії – у фекальних пробах спостерігалися поодинокі цисти. Зважаючи на те, що наші дослідження проводилися на початку пасовищного сезону, клінічних проявів еймеріозу (діарея) ми не спостерігали. Однак, виходячи з досить високої ЕІ коней, можна очікувати клінічні прояви еймеріозу в досліджених господарствах у літні місяці.

Окрім яєць гельмінтів, у п’яти коней із двох господарств були виявлені личинки комах – шлункових оводів роду *Gasterophylus*, що спричиняють гастрофільозні запалення шлунка у свійських та диких коней. Поодинокі личинки оводів були зібрані при проведенні діагностичної дегельмінтизації коней для збору кишкових гельмінтів.

Представлені результати свідчать про те, що в західному регіоні коні були інвазовані кишковими нематодами з чотирьох родин: Strongyloidida (підродина Strongylidae), Ascaridida (*P. equorum*), Oxyurida (*O. equi*), Habronematida (*Habronema spp.*), цестодами (*Anoplocephala spp.*), паразитичними найпростішими (*Eimeria leuckarti*) та личинками шлункових оводів роду *Gasterophylus*. Стронгіліди та параскариси є основними та найбільш розповсюдженими паразитами коней в усіх досліджених господарствах.

Отримані дані свідчать про необхідність проведення регулярних моніторингових досліджень паразитів коней у західному регіоні України, що дасть змогу покращити паразитологічну ситуацію стосовно основних видів гельмінтів та розробляти ефективні та довготривалі програми контролю паразитів коней у різних типах конярських господарств регіону.

Висновки:

1. У коней гуцульської породи з племінних господарств західних областей України виявлені кишкові нематоди з чотирьох родин: Strongyloidida (підродина Strongylidae), Ascaridida (*P. equorum*), Oxyurida (*O. equi*), Habronematida (*Habronema spp.*), цестоди (*Anoplocephala spp.*), паразитичні найпростіші (*Eimeria leuckarti*) та личинки шлункових оводів роду *Gasterophylus*.

2. Основними паразитами гуцульських коней виявилися стронгіліди (інвазовано 86,5 % досліджених коней) та параскариси (інвазовано 38,1 % досліджених коней). Рівень ураженості коней стронгілідами переважно низький (49,2 % обстежених коней); середній рівень ураженості зареєстровано у 25 % коней; високий – у 29,5 % коней.

3. У гуцульських коней виявлено 16 видів стронгілід із 6-ти родів: 15 видів циатостомін та 1 вид із стронгілін. У середньому, в одного коня паразитувало 10,6±4,4 виду стронгілід.

4. Параскариси були зареєстровані у 38,1 % досліджених коней гуцульської породи переважно молодого віку (до 2 років). Рівень ураженості коней переважно низький – у 29,4 % коней; середній та високий рівень ураженості зареєстровано у 3,9 % та 5,6 %коней відповідно.

5. Загальна паразитологічна ситуація з основних видів паразитів у коней гуцульської породи є задовільною. Отримані дані вказують на необхідність проведення регулярних моніторингових досліджень паразитів гуцульських коней у регіоні.

Бібліографічний список

1. Державна племінна книга коней гуцульської породи. – Київ-Харків, 1949. – Т.І. – С. 5–29.

2. Maier M. The breeding of ponies and their use / Maier M., Jansen P., Holovach M./ Mat. III Symposium Ukraine-Ostrreich Landwirtsenoft: Wissenschawt and Paxis. Tscernivci, 2000. – P. 162.

3. Стефурак Ю.П. Стан розведення гуцульської породи коней на Прикарпатті / Стефурак Ю.П., Стефурак І.В. // Науково-технічний бюлетень, №98 / ІТ УААН. – Харків, 2008. – С.44-51.

4. Головач М.Й. Стан вивчення гуцульської породи в Україні /Головач М.Й., Головач М.М. // НТБ, № 103/ ІТ НААН. –Х., 2011. – С.41-50.

5. Генетичні особливості коней гуцульської породи / Тур Г. М., Россоха В.І., Задерихіна О.А. [та ін.] / Науково-технічний бюлетень, №101 /ІТ УААН. – Харків, 2009. – С.153–157.

6. Ивашкин В. М. Определитель гельминтов лошадей / В. М. Ивашкин , Г. М. Двойнос. –Киев: Наукова думка, 1984. – 162 с.

7. Herd R. P. Performing equine fecal egg counts / R. P. Herd // Veterinary Medicine. – 1992. – 87. – P. 240–244.

8. Применение метода диагностической дегельминтизации для изучения кишечных гельминтов лошади / Т. А. Кузьмина, В. А. Харченко, А. И. Старовир и др.] // Вестник зоологии.- 2004. – 38, 5. – С. 67–70.

9. Двойнос Г.М. Стронгилиды домашних и диких лошадей/ Двойнос Г.М., Харченко В.А.- К.: Наукова думка, 1994. – 234 с.

10. Кузьмина Т.А. До епізоотології стронгілідозів коней в Україні / Т.А. Кузьмина // Ветеринарна медицина України. – 2006. – 2. – С. 10-12.

11. Паразитология и инвазионные болезни сельскохозяйственных животных. – 3-е изд., перераб. и доп./[Абуладзе К.И., Демидов Н.В., Непоклонов А.А. и др.].- М.: Агропромиздат, 1990. – 464 с.

12. Kaufmann J. Parasitic infection of domestic animals: a diagnostic manual. / J. Kaufmann. – Basel: Boston: Berlin: Birkhäuser. 1996. – 424 p.

ПАРАЗИТЫ ЛОШАДЕЙ ГУЦУЛЬСКОЙ ПОРОДЫ В ЗАПАДНОМ РЕГИОНЕ УКРАИНЫ

Кузьмина Т.А., ИЗ НААН; Винярская А.В., Стибель В.В., Львовский НУВмБт; Головач М.М., НПА «Племконецентр»

В статье приведены результаты копрологического обследования 126 лошадей гуцульской породы разного возраста из пяти племенных коневодческих хозяйств Западной Украины. Копрологические исследования проводили методом МакМастера с чувствиетальностью 25 яиц гельминтов в 1 г фекалий. У исследованных лошадей гуцульской породи обнаружены кишечные стронгилиды, параскариды, оксиуры, габронемы, цестоды (Anoplocephala spp.), паразитические простейшие (Eimeria leuckarti) и личинки желудочных оводов рода Gasterophylus. Стронгилидами заражено 86,5 % исследованных лошадей, параскаридами – 38,1 % лошадей молодого возраста. У гуцульских лошадей обнаружено 16 видов стронгилид 6-ти родов. Паразитологическая ситуация по основным видам паразитов у лошадей гуцульской породы удовлетворительная.

Ключевые слова: лошади, гуцульская порода, паразиты, стронгилиды, параскариды, паразитологическая ситуация, Украина.

GUTSUL HORSE PARASITES IN THE WESTERN REGION OF UKRAINE

Kuzmina T., Institute of zoology, NAASU; Vynyarskaya A., Stybel V.; Lviv national university of veterinary medicine and bio-technologies; Golovach M., scientific-industrial association 'Plem-konecenter' (Horse breeding center)

This article highlights the experimental research results on sensory investigation of 126 various-aged Gutsul horses. The examination was fulfilled in five studs located in Western Ukraine. Sensory investigations were executed via Mac-Master method application. Sensor enables to identify 25 worm eggs in 1g feces. Intestinal palisade worms, par-ascarides, ocsiuras, Habronemas, Anoplocephala spp, Eimeria leuckarti and Gasterophylus were defined in the tested Gutsul horses. Palisade worm invasion constitutes 86,5% in the examined horses. Parascaridosis damage forms 38,1% in the young-aged horses. 16 palisade worm types were identified in Gutsul horses belonging to 6 parental; blood lines. Invasion of the basal parasites in Gutsul horses considered to be on no-effect level.

Key words: horses, Gutsul horse breed, parasites, palisade worms, par-ascarides, parasite-invaded site, Ukraine.